

Σχέσεις των συζύγων από το γάμο Προσωπικές σχέσεις των συζύγων*

Μια ανάλυση για όλους

της Σόνιας Μαστρογαμβράκη

Η διάκριση ανάμεσα στις προσωπικές και περιουσιακές σχέσεις των συζύγων δεν υπάρχει πια. Ο νόμος 1329/1983 στο 4ο κεφάλαιο του Αστικού Κώδικα με τον τίτλο «Σχέσεις των συζύγων από το γάμο» κατάρτησε αυτή τη διάκριση, και δίκαια, γιατί υπάρχει μια αλληλοεπίδραση και αλληλεξάρτηση των μέν από τους δέ σε τέτοιο σημείο ώστε τα όρια μεταξύ των δεν είναι πάντα σαφή. Λόγου χάριν η υποχρέωση για διατροφή των συζύγων κατατασσόταν στο κεφάλαιο των προσωπικών σχέσεων ενώ θα έπρεπε να περιλαμβάνεται στις περιουσιακές τους σχέσεις. Εδώ θα αναφερθούμε στις σχέσεις των συζύγων από το γάμο, που έχουν προσωπικό χαρακτήρα και θα περιοριστούμε στα άρθρα 1386 (υποχρέωση για συμβίωση), 1387 (ρύθμιση του συζυγικού βίου), 1388 (επώνυμο των συζύγων), 1389 (κοινή συμβολή για τις οικογενειακές ανάγκες) και κατ' επέκταση στο άρθρο 1390.

Το πιο σημαντικό άρθρο που ανάγεται στην προσωπική σφαίρα των σχέσεων των συζύγων από το γάμο είναι το 1387 του Α.Κ. Το άρθρο αυτό ορίζει: «Οι σύζυγοι αποφασίζουν από κοινού για κάθε θέμα του συζυγικού βίου». Αν ο ένας από τους συζύγους βρίσκεται σε φυσική ή νομική αδυναμία, αποφασίζει μόνος του ο άλλος. Η ρύθμιση από τους συζύγους του κοινού τους βίου, πρέπει να μην εμποδίζει την επαγγελματική και την υπόλοιπη δραστηριότητα του καθενός από αυτούς και να μην παραβιάζει τη σφαίρα της προσωπικότητάς του. Το άρθρο αυτό αποτελεί την πιο έντονη εκδήλωση της αρχής της ισότητας των δύο φύλων στο σημερινό Αστικό Κώδικα.

Το παλιό άρθρο του Α. Κ. 1387 όριζε: «Ο άνηρ είναι η κεφαλή της οικογενείας

και αποφασίζει περί παντός ό,τι αφορά τον συζυγικόν βίον ενόσω η απόφασις αυτή δεν παρίσταται ως κατάχρησις δικαιώματος». Το άρθρο αυτό αποτελούσε την κατ' εξοχήν έκφραση της ανδικής κυριαρχίας.

Αποτέλεσμα αυτής της κυριαρχικής θέσης ήταν η εξουσία του άνδρα να παίρνει αυτός μόνος του όλες τις αποφάσεις που αφορούσαν την οικογενειακή ζωή, πράγμα που φανέρωνε την άνιση μεταχείριση των συζύγων από το νομοθέτη. Απαγορευόταν βέβαια η καταχρηστική άσκηση αυτών των δικαιωμάτων (Α.Κ. 281), για το πότε όμως υπήρχε κατάχρηση δικαιώματος έκρινε το δικαστήριο. Από τη νομολογία φαίνεται ότι τα Δικαστήρια δεν δέχονταν εύκολα ότι ο άνδρας ασκούσε καταχρηστικά αυτά τα δικαιώματά του (π.χ. ο Άρειος Πάγος με απόφασή του το 1962 δέχτηκε την αγωγή του άνδρα να βγει διαζύγιο σε βάρος της γυναίκας του επειδή η τελευταία αρνιόταν να εγκαταλείψει τη θέση της σε Δημόσια Υπηρεσία. Η απαίτηση αυτή του άνδρα δεν κρίθηκε καταχρηστική).

Σχετικά με τη νέα διάταξη του άρθρου 1387 Α.Κ. παρατηρούμε τις εξής αλλαγές: Κατ' αρχήν η διάταξη αυτή καθιερώνει την ισονομία και ισοτιμία των δύο φύλων. Όταν την 1η παράγραφο εδ. 1 ορίζεται ότι οι σύζυγοι λαμβάνουν κοινές αποφάσεις για κάθε θέμα του συζυγικού τους βίου. Εδώ γεννιούνται δύο ερωτήματα. Το 1ο ερώτημα είναι: Όταν η άρνηση του συζύγου για συμμετοχή στην κοινή απόφαση, είναι αδικαιολόγητη, ώστε να αποτελεί κατάχρηση δικαιώματος και παράβαση γαμικής υποχρέωσης, ποιές είναι οι συνέπειες μιας τέτοιας άρνησης; Το 2ο ερώτημα: «Ποιές είναι οι συνέπειες της παραβίασης της κοινής συζυγικής απόφασης από τον ένα σύζυγο; Οι συνέπειες της παραβίασης της

έγκυρης συζυγικής απόφασης από τον ένα από τους συζύγους είναι ίδιες με αυτές της αδικαιολόγητης άρνησης για συμμετοχή στις κοινές αποφάσεις. Ο σύζυγος που παραβιάζει μια έγκυρη κοινή απόφαση, που έχει παρθεί πάνω σε ένα ορισμένο θέμα, είναι ουσιαστικά σαν να αποφασίζει μόνος. Έτσι ο άλλος σύζυγος μπορεί να ασκήσει αγωγή διαζυγίου εναντίον του άλλου που καταπάτησε την κοινή απόφαση αν επήλθε έτσι ισχυρός κλονισμός του γάμου κατά το άρθρο 1439 Α.Κ.

Η διάταξη της παρ. 2 εδ. 2 του αρθρ. 1387 Α.Κ. παρουσιάζεται εκ πρώτης όψεως ότι έχει συμβουλευτικό χαρακτήρα και ορίζει: «Η ρύθμιση από τους συζύγους του κοινού τους βίου πρέπει να μην εμποδίζει την επαγγελματική και την υπόλοιπη δραστηριότητα του καθενός από αυτούς και να μην παραβιάζει τη σφαίρα της προσωπικότητάς του».

Παλαιότερα η γυναίκα χρειαζόταν τη συναίνεση του άνδρα της για να δουλέψει έξω από το σπίτι αφού ο άνδρας μόνο αποφάσιζε και η γυναίκα υποχρεωνόταν να υπακούει. Η νέα διάταξη αλλάζει ουσιαστικά την κατάσταση. Σήμερα αν η γυναίκα θα δουλέψει έξω από το σπίτι της ρυθμίζεται με κοινή απόφαση και των δύο συζύγων. Έτσι σύμφωνα με το νέο νόμο, όχι μόνο ο άνδρας δεν θα μπορεί να ζητάει διαζύγιο για ισχυρό κλονισμό (αρθρ. 1439 Α.Κ.), αλλά η γυναίκα θα έχει το δικαίωμα να ζητήσει την λύση του γάμου αν ο άνδρας αρνείται να συναποφασίσει υπέρ της ασκήσεως της δουλειάς της και η άρνησή του

* Στο τεύχος μας Νο 31 δημοσιεύθηκε άρθρο της ίδιας δικηγόρου για τις ρυθμίσεις των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων.

αυτή θα θεωρείται καταχρηστική (παράνομη).

Ένα άλλο θέμα που λύνεται αυτομάτως με τη νέα διάταξη του άρθρου 1387 παρ. 2 εδ. 2 είναι το θέμα της συζυγικής κατοικίας που πριν από το νόμο 1329/83 καθοριζόταν από τον άνδρα. Ο νέος νόμος μάλιστα προχώρησε στην κατάργηση της διάταξης του άρθρου 55 του Α.Κ. για τη νομιμη κατοικία της γυναίκας (από δικονομική κυρίως άποψη) η οποία όριζε: «Η γυνή έχει κατοικίαν την του συζύγου αυτής». Η κατάργηση της διάταξης του άρθρου 55 δεν σημαίνει ότι οι σύζυγοι δεν έχουν την υποχρέωση να συνοικούν. Την κοινή κατοικία τους όμως την προσδιορίζουν μαζί.

Η γενική διάταξη του άρθρου 1386 (αμοιβαία υποχρέωση για συμβίωση) δεν τροποποιήθηκε ως προς το γράμμα του, παρέμεινε και μετά την αναθεώρηση όπως ήταν και πριν. «Ο γάμος παράγει για τους συζύγους αμοιβαία υποχρέωση προς συμβίωσιν». Ερμηνεύεται όμως σήμερα διαφορετικά και σε συσχετισμό με το όλο πνεύμα του νέου νόμου. Με τη νέα διάταξη η έννοια της αμοιβαιότητας αποκτά άλλη βαρύτητα στις σχέσεις των συζύγων, έχει την έννοια της συμπαράστασης και της αλληλοβοήθειας. Πριν από την Αναθεώρηση η γυναίκα είχε την υποχρέωση να βοηθά στη δουλειά του τον άνδρα. Η υποχρέωση αυτή θεμελιωνόταν στη γενική διάταξη του άρθρου 1386 (αμοιβαιότης), και αφού επρόκειτο για εκπλήρωση γαμικής υποχρέωσης η βοήθεια της γυναίκας προς τον άνδρα δεν αμειβόταν. Κάτω όμως από το σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας των συζύγων η βοήθεια της γυναίκας στο επάγγελμα του άνδρα συντελούσε στην επαύξηση της δικής του μόνο περιουσίας, στην οποία, παρ' όλο που η γυναίκα είχε συμβάλει στη δημιουργία της, δεν είχε

καμμία συμμετοχή. Ενώ σήμερα με το νέο θεσμό της συμμετοχής στα αποκτήματα μπορεί τουλάχιστον μετά τη λύση του γάμου της να αξιώσει την απόδοση του μέρους της αύξησης της περιουσίας που προέρχεται από τη δική της συμβολή (αρθ. 1400 Α.Κ.). Η ίδια υποχρέωση της γυναίκας να βοηθά τον άνδρα της στηρίζεται και πάλι στο άρθρο 1386 Α.Κ. με τη διαφορά ότι με τη νέα ερμηνεία του άρθρου η υποχρέωση αυτή βαρύνει εξίσου και τον άνδρα. Υπάρχει μια έννοια αλληλοβοήθειας - συνεργασίας (είτε άνδρα είτε γυναίκας) η οποία στηρίζεται και στη διάταξη του νέου άρθρου 1389 Α.Κ. για την κοινή αντιμετώπιση των οικογενειακών αναγκών.

Η διάταξη του άρθρου 1389 Α.Κ. παρ. 2 ορίζει: «Η συνεισφορά γίνεται με την προσωπική εργασία, τα εισοδήματά τους και την περιουσία τους». Η διάταξη αυτή χρησιμοποιεί τη φράση «προσωπική εργασία» χωρίς να κάνει διάκριση ανάμεσα σε εξωοικιακή ή οικιακή. Και οι δύο σύζυγοι έχουν λοιπόν και υποχρέωση και δικαίωμα τόσο στην εξωοικιακή όσο και στην οικιακή δουλειά, επομένως και σε βοήθεια και συμπαράσταση σε κάθε είδους δουλειά, ακόμα και την επίβλεψη και την ανατροφή των παιδιών. Εδώ πρέπει να αναφερόμαστε και στη διάταξη του άρθρου 1390 Α.Κ. κατά την οποία οι σύζυγοι έχουν υποχρέωση για συμβολή τους στη λειτουργία του κοινού οίκου χωρίς να ορίζεται με ποιόν ακριβώς τρόπο. Άρα και οι δύο σύζυγοι μπορεί να υποχρεωθούν σε εργασία οικιακή.

Τέλος το θέμα του επωνύμου των συζύγων ρυθμίζεται από τη διάταξη του άρθρου 1388 Α.Κ. Το παλαιό άρθρο 1388 όριζε: «Η γυνή λαμβάνει το επώνυμον του ανδρός». Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου αυτού γινόταν δεκτό ότι η παντρεμένη γυναίκα είχε την υποχρέωση να χρησιμοποιεί το ε-

πώνυμο του συζύγου της, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις είχε το δικαίωμα να διατηρεί το πατρικό της επώνυμο. Η άρνηση της γυναίκας να χρησιμοποιήσει το επώνυμο του συζύγου της και να διατηρήσει μόνο το πατρικό της επώνυμο σε επίσημες νομικές εκδηλώσεις ήταν παράνομη π.χ. ταυτότητα, διαβατήριο, εκλογικό βιβλιário, κ.λ.π.

Το αναθεωρημένο άρθρο 1388 παρ. 1 ορίζει: «Με το γάμο δεν μεταβάλλεται το επώνυμο των συζύγων ως προς τις έννομες σχέσεις τους». Οι σχέσεις οι οποίες απορρέουν από την άσκηση κάποιας επαγγελματός προϋποθέτουν ή συνεπάγονται κάποια απαραίτητη νομική ρύθμιση. Είναι λοιπόν έννομες σχέσεις, λόγου χάριν, η υπογραφή συμβολαίων, συναλλαγματικών και γενικότερα εγγράφων. Ως προς αυτές τις έννομες σχέσεις ο κάθε σύζυγος έχει δικαίωμα αλλά και υποχρέωση να χρησιμοποιεί το δικό του μόνο επώνυμο. Αν δεν το κάνει, ο άλλος σύζυγος προστατεύεται από το νόμο σε περίπτωση αγωγής του με το άρθρο 58 Α.Κ. «δικαίωμα επί του ονόματος». Περαιτέρω το νέο άρθρο 1388 Α.Κ. παρ. 2 ορίζει: «Στις κοινωνικές σχέσεις ο κάθε σύζυγος μπορεί εφόσον σ' αυτό συμφωνεί και ο άλλος να χρησιμοποιεί το επώνυμο του τελευταίου, και να το προσθέτει στο δικό του».

Συμπερασματικά παρατηρούμε ότι οι νέες αναθεωρημένες διατάξεις του Α.Κ. και ιδιαίτερα όσες ανάγονται στην προσωπική σφαίρα των συζυγικών σχέσεων δημιουργούν μια εντελώς καινούργια πιο ανθρώπινη ιδεολογία. Την ιδεολογία της ισότητας των φύλων. Μια ιδεολογία για την οποία θα χρειαστεί αγώνας πολύς για να γίνει πράξη.